

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četertleta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 18. septembra 1861.

Povabilo k izpraševanju v živinozdravilski šoli.

Šolsko leto v živinozdravilski šoli ljubljanski je končano in očitne preskušnje učencov se bojo začele prihodnji teden v šoli na spodnjih Poljanah, in sicer

v ponedeljek 23. dan t. m. dopoldne iz anatomije in fizijologije, popoldne iz kirurgije (unanjih bolezin) in operacij; izpraševal bo učnik gosp. Skale, —

v torek 24. dan t. m. dopoldne iz botanike za živinozdravnike; izpraševal bo učnik gosp. And. Fleišman, —

v sredo 25. dan t. m. dopoldne iz ozdravljevanja bolezin, sodniškega živinoznanstva in ogleda mesa, popoldne iz živinoreje in porodostovja; izpraševal bo vodja in učnik te šole dr. Bleiweis.

Iz vseh nauk se bo izpraševalo v slovenskem jeziku kakor se je učilo skozi leto vse tudi po slovensko. Izpraševanje se bo začelo vsaki dan dopoldne ob 9. uri in bo terpeló do 12. ure, — popoldne pa ob treh.

Vsak, komur je mar zvedeti, kaj se učenci v tej čisto domači šoli učijo in koliko se naučijo, je prijazno povabljen poslušat priti. *)

C. kr. kmet. družba v Ljubljani 10. sept. 1861.

Kopriva in nje hvale vredne lastnosti.

„Kopriva ne pozebe“ — pravijo pri nas, kadar hočejo reči, da malopridnega človeka ne bo konec. Kopriva je tedaj po tem pregovoru kot malopridna stvar zaničevana. Al to je čisto napak misel. Da ne omenjemo družih dežel, pogledjmo le v Švedsko, in vidili bomo, da tam koprive sejejo kakor pri nas deteljo za govejo klajo in obsejajo ž njo cele njive, posebno take, kjer je slaba zemlja, da ne rodi rada drugega kaj. Skušnje teh dežel nam kažejo sledeče dobre lastnosti koprivne:

1. Kopriva je zgodnja klaja spomladi, ko še vse druge rastline niso za rabo in vendar živina že po zeleni kermi hrepení; živina se je kmali privadi, pa jo potem prav rada žrè. 2. Koprivi je tudi najslabša zemlja všeč, raste rada na groblji in v kamnitih tléh, če ima le za dva palca dobre persti in sonca nekoliko. Koprive ne zatara ne moča ne suša, ne mraz ne merčes, ne potrebuje ne obdelovanja ne gnojenja; če jo pa obdeluješ in gnojiš, ti obilno poverne oboje. 3. Če se krave s koprivami kermijo, dajo obilo in mastnega mleka; sirovo maslo (puter) je lepo rumeno in boljega okusa, kakor po drugi klaji. Na Francozkem obrajtajo prevelejsko maslo pred vsem drugim najbolj, ker v prevelejski okolici pogostoma koprive redé, s katerimi krave kermijo. 4. So koprive neizrečeno zdrava klaja živini. Živina se po koprivah jako zredí in je vesela; Švedci še celó terdijo, da krav, ktere so se spomladi s koprivami kermile, se ne loti lahko kaka bolezin. Zato gré koprivi pravica, da je klaja in zdravilo ob enem. Švedci pokladajo živini koprive,

ktere po celi deželi po njivah pridelujejo, sirove ali pa kakor senó suhe, ter jih med rezanco režejo, ali pa med slamo in senó mešajo. Pozimi jih pariyo z drugo klajo in jim pridenejo perišče soli, ali pa jih zvečer s kropom popariyo, pusté poparjeno klajo čez noč v škafih, da se dobro razmoči, in take dajejo zjutraj živini, ktera jih neizrečeno rada žrè. Če se pa vidi, da krave, dokler niso te kerme popolnoma vajene, prehudo dristajo, kakor spomladi sploh skoraj po vsaki zeleni klaji rade dristo dobijo, naj se jim primeša več slame ali rezance.

Koprive se prav lahko zaredé na dvojno vižo: ali po semenu ali pa se mladike od močnih korenin odrežejo in mesca kimovca po prekopani ali preorani njivi posadé. Tako s koprivo posajena in obdelana njiva se zná naslednje leto mesca vélicege travna, rožnika ali vélicege serpana kositi, zakaj kopriva naglo raste, in se ne smé pustiti, da bi se postarala in olesénila, sicer bi je živina tako rada ne jéla.

Kopriva se seje po navadi v jeseni, skoz celo zimo, če je le toplo in lepo vreme, ali pa spomladi, če se je seme okoli mesca vélicege serpana pred to leto od velicih in močnih koprivnih germov nabralo. Seje se pa kopriva ravno tako kakor nemška detelja in naj se potem lahko zavleče. Od te posetve pa ne pričakuj koj prvo leto veliko pridelka, k večemu jo znaš kakor sternašnico v jeseni enkrat pokositi. Koprivna posetev se skor ravno tako glešta kakor njiva z nemško deteljo obsejana; pognoji se ji spomladi kakor tej s preležano ilovico, šuto, hojevim ali smrečjim špičevjem, drobnim kravjekom, listjem, med katerim ji pa jelševó najbolj tekne itd. Če so koprive tú in tam prerredke iz zemlje pririle, se morajo goli in prazni plazi z drugim frišnim semenom obsejati in rahlo podkopavati, ali pa koprive pustiti, da seme napravijo in se otresejo, da se koprive bolj zgosté, kar tudi pripomore, da se bolj ukoreninijo in bolj močne postanejo.

Kmetiške gospodinje dobro poznajo vrednost kopriv in jih rabijo spomladi za rejo perutnine, kakor tudi za klajo goveje živine, vendar le se kmetje sploh nočejo poprijeti, da bi svoje njive ali pa saj kak kos svojega večidel zapuščenega verta s koprivo obsejali ali obsadili, ampak stikujejo spomladi v okolici in daljavi po koprivi, kar jim dovelj časa in stroškov prizadene, vendar jih le veliko skup ne spravijo. Ako bi pa le za nje posetev na verte nektere sežnje svetá odločili, bi jih lahko za domačo rabo obilo pridelali, in če bi se pri malem o koristi koprive prepričali, bi se je tudi bolj na debelo pridelovati poprijeli, temveč pa, ker se tudi iz njih lakna dajo pletenine in vervi in enake druge reči plesti in še celó papir napravljati.

Nieseman, vertnar.

Svarilo našim gospodarjem.

* Kako nevarno je se oskruniti s kervjo take živine, ki je zbolela ali poginila za vrančnim prisadom (rumenim ali črnim ovčičem ali sajovcem), se je pokazalo spet te dni. Nek kmet za Št. Vidom nad Ljubljano je

*) Naj bi prišli tudi tisti, ki še zmiraj mislijo, da je slovenski jezik reven ubožec; slišavši nauke cele medicine in kirurgije v slovenskem jeziku bojo morebiti vendar svojo pomoto spoznali in spokorili se. Vred.

zaklal tako govedo: polno černih pik se mu je razpustilo po roki, huda vročnica ga je napadla, bljuval je itd. Ali si bo življenje otel, še ne vemo.

Častitim domorodcom!

Mnoge zahvalnice, ki sem jih iz Goriškega, Dolnje-Štajarskega in malo ne vseh strani Slovenije mile prejel z gosp. dr. Toman-om vred, so me jako razveselile posebno zato, ker mi je toliko število tehtnih podpisov bilo očiten dokaz, da so malim zaslugam, ktere sem si bil pridobil potegovaje se po svoji moči za obveljavo prirojenih najsvetejših pravic naše slovenske narodnosti, toliki in tako imenitni možje iz vseh stanov blagovolili s svojo pohvalo deliti znamenitost, ki je same na sebi ne bi imele.

V tem, ko se torej iskreno in priserčno zahvaljujem vsem našim rojakom za to njihovo meni toliko častno priznanje, žene me serce izreči tukaj, da mi dela največe veselje zlasti to, ker iz prejetih pisem vidim, da zastran okoliščin, težav in potreb našega ljubega naroda toliko izverstnih mož ravno tako misli kakor jez.

To je pač radostno znamenje, da se je narod zbudil in svojih pravic zavedil; — in zares, ako bodo vsi vredni sinovi Slovenije matere, namreč prečastiti duhovniki, od nekdanj že zaslužni branitelji in buditelji slovenstva, učeni možaki, profesorji in doktorji, kupci in obertniki, ratarji in kmetiči, rodoljubni sodniki in drugoverstni državni postavljeni in pa naši za svete narodne pravice pregoreči mladenci z narodnimi društvi in narodnimi novinami vred zedinili se za ta edini vsem zaželjeni cilj in za-nj poganjali se z vsemi dopuščenimi sredstvi na postavni poti, — ne bo in ne more biti dolgega boja, temuč kmalo bomo zadobili popolni vžitek vseh tistih dobrot, ki jih je Njegovo Veličanstvo naš najmilostljiviši cesar zagotovil vsem svojim narodom in ktere drugi srečnejši narodi že davno uživajo, — kmali bomo dočakali, da bo slovenščina slovela v učilnici in pisarnici in sploh v očitnem življenju, odkodar so jo doslej terdoserčno odganjali, in da po nji bo tudi slovenski narod stopil med druge narode kakor versten brat med brate enako čislani, enako veljavni, — kar mili Bog nakloni in pospeši!

Iz Dunaja.

Anton Černe,
poslanec v derž. zboru.

Slovenščini v bran zoper njene protivnike.

(Dodatek.)

IV.

Iz vsega, kar sem dozdej ob kratkem le govoril, — marsikaj bi se dalo tudi še povedati iz djanskega življenja, — res za vsacega Slovenca, ki hoče biti pravi domorodec in resničen djansk prijatelj naroda svojega, očitna dolžnost izhaja, z vso močjo poprijeti se jezika maternega, ter se ga temeljito naučiti.

Nikdo pa nikar ne misli, da svoj jezik temeljito znaš, ako le rabiti veš oblike njegove. — Oblike vsakoršnega jezika, kakor so tudi govoru potrebne, nikakor niso najpomembnejši njegov del; zadostujejo le vsakdanjemu človeku. Jezikoznanci, ki si morejo prizadevati prešiniti jezikov duh, še po vse kaj družem poprašujejo; oni temelje njegove preiskujejo in jedra njegovega iščejo. Jezikov temelj so glasovi, ki se stikajo v besede, in besede, ki se vežejo v stavke ali izreke. Le on, ki popolnoma pozna glasove kakega jezika, si bo svest, zakaj te ali te oblike praviloma rabi, kako so se današnje oblike izrazile v jeziku. Učenim jezikoslovcem skorej vse nepravilnosti zginujejo, ki tem, ki so le oblikarji, glavo belijo.

Le on, ki pozna naravne pravila, po kterih si narod sklada in vverstuje misli, bo zamogel spoznati, kako se naj tudi besede vežejo v stavke ali izreke, in izreke v cele govore, da so po in v duhu narodskem.

Kdor nimaš tega znanja, se še ne prištevaj jezikoslovcem, akoravno oblike jezikove popolnoma poznaš in rabiti veš.

In ravno z namenom, k temeljitejemu izučanju milega našega slovenskega jezika trohico po svoji moči pripomoči zlasti slovenski šolski mladeži, in k upu veselejše prihodnosti našemu slovenskemu narodu, je spisan nauk, ki ime nosi: „o glasoslovju slovenskega jezika.“

Posnet je ta nauk večidel po izverstni: „Vergleichende Grammatik aller slavischen Sprachen. I. Band. Wien 1852“, ktero je spisal domorodec naš dr. Fr. Miklošič, ki mu bodo čast in slava na veke peli hvaležni Slovenci in gotovo tudi drugi Slovani vsi za vse njegove slavne dela slovanskemu slovstvu v prid.

Šolske reči.

Letnik mariborske gimnazije 1861.

↳ Tantal je neki — tako govore gerške pravlice — stal v sred šumečega potoka, nad glavo se mu je šibilo drevje polno najlepšega sadja; strašna žeja in lakota ga je terpinčila in kolikorokrat je po ukusnem sadju segel ali vode zajeti hotel, sta se mu sad in voda umaknila. Ne vem, so li Gerki v ti basni na nas Slovence v sivi prihodnosti mislili; al gotovo je, da je bori naš narodič vès Tantal: reka razuma in človeških pravic po Evropi plahuta, nad nami se zlata beseda cesarjeva milo sveti... sezi po darovih razuma in človeških pravic, umaknejo se ti po duhu nemške centralizacije, — spni se po obljubah zlate cesarjeve besede, precej priferfra harpija „der mittleren Behörden“, te po prederzni roki speče ter ti jasni dar cesarjev do dna oskruni. Stokrat smo se naglas operli na 8. avgusta, 20. oktobra itd., malo je pomagalo; kričali smo na vse usta: „dajte nam le prvotne človeške pravice, da se smemo v svojem jeziku mikati itd., — cesar je deleč, bližnji se nam pa posmehujejo!

Zdaj le poglejte v letnik mariborske gimnazije: rajno popečiteljstvo uka in bogočastja je nam lani samo ponudilo boljšo uravnavo o učenju slovenskega in nemškega jezika, segli smo urno po njej: pisali smo nasvete, kako bi se ta uravnava vpeljala. Kaj je bilo? Trije učitelji so se po nasvetih svojih dobro opekli, ker so se tvegali seči v grozovito mašino učniške burokracije. In sadje letošnje? To le je: še zmirom po tri ure (v II. razredu 4 ure) na teden nemški jezik, slovenski jezik pa po dve uri na teden v vsakem razredu; predmeti razun slovenščine se še, se vé da vsi v nemškem jeziku učijo.

„Ali ne vidiš na vsakem listu našega letnika, da je ravnopravnost čversto obveljala, — bi mi kdo zavernil — ali se poleg nemških ualag za višjo gimnazijo ne naznanjajo tudi slovenske? ali se ne pišejo imena slovenskih dijakov slovenski?“ Res da, prijatelj! le imej lušine, ako ti drugi oreh snedó: in ali ne vèš, da je nek gospod profesor za letnik pripravil slovenski sostavek o Demostenu, da pa se ni smel tiskati „weil das marburger gymnasium mit den preussischen gymnasien die programme tauscht, und dann würde eine slovenische arbeit im programm zu viel sensation erregen.“ To je tudi ravnopravnost? se vé da!!

Mariborska gimnazija šteje 350 učencov, namreč 120 Nemcov, 205 Slovincov in pa 25 učencov, ki niso ne krop ne voda, in za ktere je sl. ravnateljstvo ime „utraquist“ znašlo, pozabivši, da je to nek monstrum absurdum. Priznamo, da se marsiktero dete domá slovenski in nemški učí (tudi jaz sem bil „utraquist“): ali dajte poslušati otroke in zvedili bote, da sicer obá jezika vedó govoriti, pa da jim serce le enega govoriti dá, kterege se ne odrečejo, če ni sila: to je tisti jezik, kterege mati večidel govori, kterege so se po stariših najbolje naučili, to je njih materinski jezik. Beseda „utraquist“ v tem smislu je tedaj zoper pamet, ako-